

พระราชประวัติ และวัดประจำรัชกาลที่ ๕

นางวชิราภรณ์ เพ็ชรล้อม
นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ

รัชกาลที่ ๕
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระราชโอรสองค์ที่ ๔ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระองค์แรกในสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๓๙๖ มีพระนามเดิมว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ โดยมีพระชนนีฐานและพระอนุชาร่วมพระมารดาเดียวกัน ๓ พระองค์ได้แก่

๑. สมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงจันทรมณฑลโสภณภควดี สิ้นพระชนม์ด้วยพระโรคหิวาตกโรค เมื่อพระชนมายุได้เพียง ๘ พรรษา ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเฉลิมพระอัฐิเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงวิสุทธิกษัตริย์

๒. สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์ ทรงเป็นต้นราชสกุล “จักรพันธ์” ประสูติเมื่อวันที่ ๑๓ มกราคม พ.ศ. ๒๓๙๙ สิ้นพระชนม์ด้วยโรคหิวาตกโรค เมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๓

๓. สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายภาณุรังษีสว่างวงศ์ ทรงเป็นต้นราชสกุล “ภาณุพันธ์” ประสูติเมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๐๒ พระยศสูงสุดในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวคือ สมเด็จพระราชาธิบดีลาบรัมพงศาภิมุข เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช สิ้นพระชนม์ด้วยโรคปัสสาวะอักเสบ เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๑

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับการศึกษาขั้นแรก จากสำนักพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบุตรี พระองค์ทรงศึกษาด้านวิชาการและโบราณราชประเพณีต่างๆ จากผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ โดยสมเด็จพระบรมชนกนาถได้ทรงจ้างครูสตรีชาวอังกฤษมาสอนภาษาอังกฤษแก่พระองค์ นอกจากนี้สมเด็จพระบรมชนกนาถยังได้ส่งสอนวิชาการด้านต่างๆ ด้วยพระองค์เองด้วย เช่น วิชารัฐศาสตร์ โหราศาสตร์ เป็นต้น

ครั้งเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตในวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๑ เหล่าพระราชวงศ์เสนาบดีและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ได้ประชุมและตกลงถวายพระราชสมัญญาแก่เสด็จขึ้นครองราชย์รัชทายาทของพระองค์ คือ สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ แต่ในขณะนั้นพระองค์ทรงมีพระชนมายุเพียง ๑๕ พรรษาเท่านั้น จึงมีผู้เกรงว่าจะไม่สามารถบริหารบ้านเมืองได้ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทเวศน์วัชรินทร์จึงเสนอว่าขอให้ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นผู้สำเร็จราชการแทนไปก่อนเป็นเวลา ๕ ปี

จนกระทั่ง สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ทรงผนวช และบรรลุนิติภาวะแล้ว จึงอัญเชิญพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี นับเป็นพระมหากษัตริย์องค์แรกในราชวงศ์ที่ขึ้นครองราชย์ในขณะที่ยังทรงพระเยาว์เช่นนี้และเป็นพระมหากษัตริย์องค์แรกที่มีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ได้ ๒ ปี พระองค์ก็ได้เสด็จประพาสต่างประเทศเป็นครั้งแรก โดยทรงเลือกไปเยือนประเทศสิงคโปร์และชวา (อินโดนีเซีย) ต่อจากนั้นได้เสด็จเยือนประเทศอินเดียและพม่า พระองค์ได้ทรงพบเห็น และทรงศึกษาแบบแผนการปกครองอย่างตะวันตกและได้ทรงนำข้อดี และข้อเสียมาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาประเทศให้

เจริญก้าวหน้าต่อไป นับเป็นครั้งแรกที่พระมหากษัตริย์ไทยเสด็จประพาสประเทศเพื่อนบ้านซึ่งพระองค์ก็ได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี

พระอัครมเหสีของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีทรงพระนามว่า **สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ** ประสูติเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ.๒๔๐๖ ในพระบรมมหาราชวัง มีพระนามเดิมว่า พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรีเป็นพระราชธิดาในสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและเจ้าจอมมารดาเปี่ยม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชโอรส และพระราชธิดาทั้งสิ้น ๙๗ พระองค์ มี ๙ พระองค์ที่ประสูติในอัครมเหสี ได้แก่

๑. สมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงพาหุรัดมณีมัย ประไพพรรณพิจิตร นริศรราชกุมารี ประสูติเมื่อวันที่ ๑๙ พรรษา พ.ศ. ๒๔๒๑ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๓๐ รวมพระชนมายุ ๙ พรรษา
๒. สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ กรมขุนเทพทวาราวดี ประสูติเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๓ ต่อมาได้รับการสถาปนาขึ้นเป็น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖
๓. สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายตรีเพชรธมธำรง ประสูติเมื่อวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๒๔ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๓๐ รวมพระชนมายุ ๖ พรรษา
๔. สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ ประสูติเมื่อวันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ.๒๔๒๕ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๖๓
๕. สมเด็จพระเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ ประสูติเมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๘ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๐
๖. สมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิง ประสูติเมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๓๐ สิ้นพระชนม์ในวันประสูติ
๗. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ ประสูติเมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๒ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๖๖
๘. สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกคัคคิเดชน ประสูติเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๓๖ ต่อมาได้รับการสถาปนาขึ้นเป็น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗

พระราชกรณียกิจ

พระราชกรณียกิจด้านการเลิกทาส

พระราชกรณียกิจด้านการเลิกทาส ถือเป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญที่สุดของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากผู้ที่เป็ทาสได้รับความเป็นอยู่ที่ลำบากยากแค้นและมีจำนวนมากถึง ๑ ใน ๓ ของประชาชนทั้งประเทศ ดังนั้นพระองค์จึงมีพระราชประสงค์ในการเลิกทาสให้สำเร็จจงได้ โดยทรงตราพระราชบัญญัติทาส ร.ศ.๑๒๔ เพื่อปลดปล่อยทาสอย่างมีระเบียบแบบแผน ตามกฎหมายโบราณ แยกทาสเอาไว้ทั้งหมด ๗ แบบ คือ

๑. ทาสสินไถ่ หมายถึง คนหรือคนที่นำลูกภรรยาของตนมาขายตัวของทาส
๒. ทาสในเรือนเบี้ย หมายถึง ลูกของทาสที่เกิดในเรือนเจ้าเงิน

๓. ทาสได้มาแต่บิดามารดา หมายถึง ทาสที่เป็นมรดกตกทอดมาจากบิดามารดา
๔. ทาสท่านให้ หมายถึง ทาสที่มีคนยกให้
๕. ทาสช่วยมาแต่ทัณฑ์โทษ หมายถึง ทาสที่นายเงินช่วยเหลือมาจากคดีความ
๖. ทาสที่เลี้ยงไว้เมื่อเกิดทุกข์ภัย หมายถึง ทาสที่นำตัวมาขายเพื่อแลกข้าว
๗. ทาสเชลยศึก หมายถึง ทาสที่ได้มาจากการชนะสงครามภาพเล็กทาส

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบาทาสที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงเป็นประเพณีแล้ว เจ้านายขุนนาง หรือเสนาบดีที่เป็นใหญ่มักมีทาสเป็นข้ารับใช้ที่ไม่อาจสร้างความเป็นไทแก่ตัว พระองค์จึงทรงใช้พระวิริยะอุตสาหะอย่างหนักในการทำให้ทาสหมดไปจากแผ่นดิน โดยมีพระราชดำริกับเสนาบดีและข้าราชการเกี่ยวกับวิธีที่จะปลดปล่อยทาสให้ได้รับความเป็นไท ด้วยวิธีการละมุนละม่อม และทำตามลำดับขั้นตอน

โดยขั้นแรกพระองค์ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติพิทักษ์เกษียณอายุของลูกทาส กำหนดโทษผู้ซื้อและขายทาส รวมทั้งออกกฎหมายบังคับให้เจ้านายชั้นผู้ใหญ่ที่มีทาสอยู่ในครอบครองปลดปล่อยทาสให้เป็นอิสระ ซึ่งทรงใช้เวลานานกว่า ๓๐ ปี ในการที่ไม่ให้มีทาสหลงเหลืออยู่ในอาณาจักรไทย โดยไม่มีการสูญเสียเลือดเนื้อเลย ซึ่งแตกต่างกับอีกหลายๆ ชาติ ที่เมื่อประกาศเลิกทาสก็เกิดการคัดค้าน และต่อต้านจนทำให้เกิดเหตุการณ์นองเลือดขึ้น

พระราชกรณียกิจด้านการไปรษณีย์โทรเลข

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นการสื่อสารเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นอย่างมากต่อไปในอนาคตโดยเริ่มจากการโทรเลข ซึ่งพระองค์โปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงกลาโหมดำเนินการก่อสร้างวางสายโทรเลขสำหรับสายโทรเลขสายแรกของประเทศเริ่มก่อสร้างในปี พ.ศ. ๒๔๑๘ จากกรุงเทพฯ – สมุทรปราการ ระยะทาง ๔๕ กิโลเมตร และได้วางสายใต้น้ำต่อยาวออกไปจนถึงประกาศการที่ปากแม่น้ำเจ้าพระยาสำหรับบอกข่าวเรือเข้า – ออก ต่อมาได้วางสายโทรเลขขึ้นอีกสายหนึ่งจากกรุงเทพฯ – บางปะอิน และขยายไปทั่วถึงในเวลาต่อมา

สำหรับกิจการไปรษณีย์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งการไปรษณีย์ขึ้นเป็นครั้งแรกในวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๒๔ มีที่ทำการเรียกว่าไปรษณียาคาร ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา และเปิดดำเนินการอย่างเป็นทางการครั้งแรกในวันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๒๖ มีสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช เป็นอธิบดีกรมไปรษณีย์พระองค์แรก ในโรงไปรษณีย์โทรเลขระยะแรกมีการรับฝากจดหมายหรือหนังสือเพียงในกรุงเทพฯ และธนบุรีเท่านั้น เมื่อกิจการดำเนินไปได้ ๒ ปี จึงมีการขยายออกไปยังจังหวัดสมุทรปราการ และจังหวัดเขื่อนขันธ์ (ปัจจุบันคืออำเภอพระประแดง จ.สมุทรปราการ) และขยายไปทั่วประเทศในเวลาต่อมา เมื่อกิจการโทรเลข และไปรษณีย์ดำเนินการไปได้ด้วยดี ในปีพ.ศ. ๒๔๔๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้กรมโทรเลขรวมเข้ากับกรมไปรษณีย์ชื่อว่า กรมไปรษณีย์โทรเลข

พระราชกรณียกิจด้านการโทรศัพท์

กิจการทั้งหลายอันสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับประเทศไทยมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่เริ่มจากสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมถึงกิจการโทรศัพท์ด้วย เนื่องจากมีพระวิสัยทัศน์ที่ก้าวไกล และพระปรีชาสามารถอย่างมากในการพัฒนาประเทศ โดยกระทรวงกลาโหมได้นำโทรศัพท์อันเป็นวิทยากรในการสื่อสารที่ทันสมัยเข้ามาทดลองใช้เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๒๔ จากกรุงเทพฯ – สมุทรปราการ เพื่อแจ้งข่าวเรือเข้า – ออกที่ปากน้ำ ต่อมากรมโทรเลขได้มารับช่วงต่อในการวางสายโทรศัพท์ภายในกรุงเทพฯ ซึ่งใช้เวลา ๓ ปีจึงแล้วเสร็จพร้อมเปิดให้บริการกับประชาชน และพัฒนามาจนกระทั่งทุกวันนี้

พระราชกรณียกิจด้านการปกครอง

เมื่อบ้านเมืองมีความเจริญก้าวหน้าขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๔๓๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเปลี่ยนแปลงแบบแผนการปกครองจากเดิมที่เป็นการบริหารจากเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้วางระเบียบการปกครองขึ้นใหม่ โดยแยกหน่วยราชการออกเป็นกรมกองต่างๆ มีหน้าที่รับผิดชอบเฉพาะไม่ก้าวก่ายกัน ซึ่งในครั้งแรกนั้นทรงกำหนดกรมขึ้นมาใหม่ 6 กรม ได้แก่

๑. **กรมพระคลัง** มีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับการเก็บภาษีรายได้จากประชาชนและนำมาบริหารใช้งานด้านต่าง ๆ

๒. **กรมยุติธรรม** มีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับคดีความที่ต้องตัดสินต่างๆ ทั้งคดีอาญาและคดีแพ่ง รวมถึงควบคุมดูแลศาลอาญา ศาลแพ่ง และศาลอุทธรณ์ทั่วทั้งแผ่นดิน

๓. **กรมยุทธานิการ** มีหน้าที่ตรวจตรารักษาการณ์ในกรมทหารบก ทหารเรือ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทหาร

๔. **กรมธรรมการ** มีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับกิจการของพระสงฆ์ คือ หน้าที่สั่งสอนอบรมพระสงฆ์ และสอนหนังสือให้กับประชาชนทั่วไป

๕. **กรมโยธาธิการ** มีหน้าที่ดูแลตรวจตราการก่อสร้าง การทำถนน ขุดลอกคูคลอง และงานเกี่ยวข้องกับการก่อสร้าง

๖. **กรมมูธาธิการ** มีหน้าที่ดูแลรักษาพระราชลัญจกร พระราชกำหนดกฎหมาย และหนังสือที่เกี่ยวข้องกับราชการทั้งหมด

รวมถึงกรมที่ตั้งอยู่ก่อนหน้านั้น 6 กรม รวมเป็น 12 กรม ได้แก่

๗. **กรมมหาดไทย*** มีหน้าที่ดูแลบังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายเหนือ และเมืองลาวซึ่งเป็นเมืองประเทศราช

๘. **กรมพระกลาโหม*** มีหน้าที่บังคับบัญชาหัวเมืองปักษ์ใต้ ฝ่ายตะวันออก ตะวันตก และเมืองมลายู

(การที่ให้กรมทั้งสองบังคับบัญชาหัวเมืองคนละด้านนั้น เพื่อเป็นการง่ายต่อการควบคุมดูแลพื้นที่นั้น ๆ ให้ได้ผลเต็มที่)

๙. **กรมท่า** มีหน้าที่ดูแลงานที่เกี่ยวข้องกับการต่างประเทศ

๑๐. **กรมวัง** มีหน้าที่ดูแลรักษาการณ์ต่าง ๆ ในพระบรมมหาราชวัง

๑๑. **กรมเมือง** มีหน้าที่ดูแลรักษากฎหมายอาญาที่เกี่ยวกับผู้กระทำความผิด กรมนี้มีตำราตรวจทำหน้าที่ในการดูแลรักษาความสงบ และจับกุมผู้กระทำความผิดมาลงโทษ

๑๒. **กรมนา** มีหน้าที่คล้ายคลึงกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในปัจจุบันคือ มีหน้าที่หลักในการดูแลควบคุมการเพาะปลูก ข้าว และป่าไม้ เพราะเมืองไทยมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก

เมื่อกิจการกรมต่างๆ มีความเจริญก้าวหน้าเป็นที่น่าพอใจแล้วในปี พ.ศ. ๒๔๓๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการประกาศในวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๕ ให้ยกฐานะกรมขึ้นเป็นกระทรวง แต่ต่อมาทรงเห็นว่าบางกระทรวงมีหน้าที่ซ้ำซ้อนกันจึงยุบกระทรวงลง ๒ กระทรวง คือ กระทรวงมรุธาธิการยุบรวมกับกระทรวงวัง และกระทรวงยุทธนาธิการรวมกับกระทรวงกลาโหม คงเหลือ ๑๐ กระทรวง ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงกลาโหม, กระทรวงวัง, กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ, กระทรวงเกษตรราธิการ, กระทรวงนครบาล, กระทรวงธรรมการ, กระทรวงยุติธรรม, กระทรวงโยธาธิการ และกระทรวงการต่างประเทศ

พระราชกรณียกิจด้านการพยาบาลและสาธารณสุข

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริที่จะสร้างโรงพยาบาลเพื่อรักษาประชาชนด้วยวิธีการแพทย์แผนใหม่ เนื่องจากการรักษาแบบเดิมนั้นล้าสมัย ไม่สามารถช่วยคนได้อย่างทัน่วงทีทำให้มีผู้เสียชีวิตมากมายเมื่อเกิดโรคระบาด พระองค์จึงทรงแต่งตั้งกรรมการขึ้นมา ๙ คนเพื่อดำเนินการจัดสร้างโรงพยาบาลขึ้นบริเวณริมคลองบางกอกน้อย อันเป็นที่ตั้งของพระราชวังบวรสถานพิมุข หรือวังหลังโดยได้พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวน ๑๖,๐๐๐ บาท เป็นทุนเริ่มแรกในการสร้างโรงพยาบาล ให้ใช้ชื่อว่า โรงพยาบาลวังหลัง เปิดทำการรักษาแก่ประชาชนทั่วไปเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๑

ต่อมาพระองค์ได้พระราชทานนามโรงพยาบาลแห่งนี้ใหม่ว่า **โรงพยาบาลศิริราช** เพื่อเป็นการระลึกถึงสมเด็จพระนางเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ พระราชโอรสที่ประสูติในสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ ที่สิ้นพระชนมายุเพียง ๑ ปี ๗ เดือน ทั้งยังได้พระราชทานพระเมรุ พร้อมกับเครื่องใช้ เช่น เตียง เก้าอี้ ตู้โต๊ะ ฯลฯ ในงานพระศพให้กับโรงพยาบาลเพื่อใช้ประโยชน์รวมทั้งพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ จำนวน ๕๖,๐๐๐ บาท ให้กับโรงพยาบาลเป็นทุนในการใช้จ่าย

พระราชกรณียกิจด้านการกฎหมาย

กฎหมายในขณะนั้นมีความล้าสมัยอย่างมาก เนื่องจากใช้มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ และยังไม่เคยมีการชำระขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับยุคสมัย ทำให้ต่างชาติใช้เป็นข้ออ้างในการเอาเปรียบไทยเรื่องการทำสนธิสัญญาเกี่ยวกับการขึ้นศาลตัดสินคดีที่ไม่ให้ชาวต่างชาติขึ้นศาลไทย โดยตั้งศาลกงสุลพิจารณาคดีคนในบังคับต่างชาติเอง แม้ว่าจะมีคดีความกับชาวไทยก็ตาม ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระ

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงโปรดเกล้าฯ สร้างประมวลกฎหมายอาญาขึ้นใหม่เพื่อให้ทันสมัยทัดเทียมกับอารยประเทศโดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญกฎหมายจากต่างประเทศมาร่วมงานกับ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ (พระบิดาแห่งกฎหมายไทย) พระราชโอรส ในฐานะองค์ประธานตรวจพระราชกำหนดพระอัยการทั้งเก่าและใหม่

ในปี พ.ศ.๒๔๔๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนกฎหมายแห่งแรกของประเทศไทย มีกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทรงเป็นผู้อำนวยการ และพระอาจารย์สอนกฎหมายแห่งนี้เป็นสถานที่สำคัญที่ผลิตนักกฎหมายที่มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาประเทศ

ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๕๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ตรากฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗ อันเป็นลักษณะกฎหมายอาญาฉบับแรกที่น่าขึ้นมาใช้ อีกทั้งยังโปรดเกล้าฯ ให้มีการตั้งกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่ง พิจารณาทำกฎหมายประมวลอาญาแผ่นดินและการพาณิชย์ ประมวลกฎหมายว่าด้วยพิจารณาความแพ่ง และพระธรรมนูญแห่งศาลยุติธรรม แต่ยังไม่ทันสำเร็จก็สิ้นรัชกาลเสียก่อน เมื่อสร้างประมวลกฎหมายขึ้นมาใช้แล้ว บทลงโทษแบบจารีตดั้งเดิมจึงถูกยกเลิกไปโดยสิ้นเชิงในรัชกาลของพระองค์เอง เพราะมีกฎหมายใหม่เป็นบทลงโทษ ที่เป็นหลักการพิจารณาที่ดีและทันสมัยกว่าเดิมด้วย

พระราชกรณียกิจด้านการขนส่งและสื่อสาร

ในปี พ.ศ. ๒๔๓๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้คณะเสนาบดีและกรมโยธาธิการสำรวจเส้นทาง เพื่อวางรากฐานการสร้างทางรถไฟจากกรุงเทพฯ – เชียงใหม่ มีการวางแผนให้ทางรถไฟสายนี้ตัดเข้าเมืองใหญ่ๆ ในบริเวณภาคกลางของประเทศแล้วแยกเป็นชุมสายตัดเข้าสู่จังหวัดใหญ่ทางแถบภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากเป็นหัวลำโพงเมืองที่เป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้า การสำรวจเส้นทางในการวางเส้นทางรถไฟนี้เสร็จสิ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๔ และในวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินขุดดินก่อพระฤกษ์ เพื่อสร้างทางรถไฟครั้งแรกที่เกิดขึ้นในประเทศไทย โดยโปรดเกล้าฯ ให้ทางรถไฟสายนี้เป็นรถไฟหลวงแห่งแรกของไทย

พระราชกรณียกิจด้านการไฟฟ้า

ด้วยสายพระเนตรที่ยาวไกล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นว่าไฟฟ้าเป็นพลังงานที่สำคัญและมีประโยชน์อย่างมาก เมื่อมีโอกาสประพาสต่างประเทศ ได้ทอดพระเนตรกิจการไฟฟ้า และทรงเห็นถึงประโยชน์มหาศาลที่จะเกิดจากการมีไฟฟ้า พระองค์จึงทรงมอบหมายให้กรมหมื่นไวยวรนาถเป็นผู้ริเริ่มในการจ่ายกระแสไฟฟ้าขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๓๓ ซึ่งเป็นการเปิดใช้ไฟฟ้าครั้งแรกของไทย

พระราชกรณียกิจด้านการเปลี่ยนแปลงระบบเงินตรา

ในปี พ.ศ. ๒๔๑๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้ทำธนบัตรขึ้นเรียกว่า อัฐ เป็นกระดาษมีมูลค่าเท่ากับเหรียญทองแดง ๑ อัฐ แต่ใช้ได้เพียง ๑ ปีก็เลิกไป เพราะประชาชนไม่นิยมใช้ ต่อมาทรงตั้งกรมธนบัตรขึ้นมา เพื่อจัดทำเป็นตั๋วสัญญาขึ้นใช้แทนเงินกรมธนบัตรได้เริ่มใช้ตั๋วสัญญาเมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๕ เป็นครั้งแรก เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้มีการผลิตธนบัตรรุ่นแรกออกมา ๕ ชนิด คือ ๑,๐๐๐ บาท ๑๐๐ บาท ๒๐ บาท ๑๐ บาท ๕ บาท ภายหลังมีธนบัตรใบละ ๑ บาทออกมาด้วย รวมถึงพระองค์โปรดเกล้าฯ ให้กำหนดหน่วยเงินตรา โดยให้หน่วยทศนิยมเรียกว่า สตางค์ กำหนดให้ ๑๐๐ สตางค์ เท่ากับ ๑ บาท พร้อมกับผลิตเหรียญสตางค์ขึ้นมาใช้เป็นครั้งแรกเรียกว่า เบี้ยสตางค์ มีอยู่ด้วยกัน ๔ ชนิด คือ ราคา ๒๐ สตางค์ ๑๐ สตางค์ ๕ สตางค์ ๒ สตางค์ครึ่ง ใช้ปนกับเหรียญเสี้ยว และอัฐ

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงออกประกาศยกเลิกใช้เงินพดด้วงและทรงออกพระราชบัญญัติมาตราทองคำ ร.ศ. ๑๒๗ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๑ ว่าด้วยเรื่องให้ใช้แร่ทองคำเป็นมาตรฐานเงินตราแทนแร่เงิน เพื่อให้เสถียรภาพเงินตราของไทยสอดคล้องกับหลักสากล และในปีต่อมาทรงออกประกาศเลิกใช้เหรียญเฟื้อง และเบี้ยทองแดง

พระราชกรณียกิจด้านการศึกษา

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยในการศึกษารูปแบบใหม่โดยโปรดเกล้าฯ ให้มีการตั้งโรงเรียนขึ้นเพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาทั่วกัน เพราะการศึกษาสมัยนั้นส่วนใหญ่ยังศึกษาอยู่ในวัด เมื่อมีการสร้างโรงเรียนและการศึกษาเจริญก้าวหน้าขึ้นเท่ากับเป็นการบ่งบอกถึงความเจริญทางด้านวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงเรียนหลวงแห่งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๔ โดยมีหลวงสารประเสริฐเป็นอาจารย์ใหญ่ สอนวิชาให้กับผู้เข้ารับราชการ จะได้มีความรู้ในการทำงาน สามารถบริหารประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เป็นผู้เขียนตำราเรียนขึ้นมาเรียกว่า แบบเรียนหลวง ๖ เล่ม คือ มูลบทบรรพกิจ วาหนิต์นิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไพบจน์พิจารณา พิศาลการ์นต์

ตำราทั้ง ๖ เล่มนี้ พระยาศรีสุนทรโวหารเขียนขึ้นมาใน ปีพ.ศ. ๒๔๒๗ และโปรดเกล้าฯ ให้มีการสอบไล่สามัญศึกษาขึ้นอีกด้วย เพื่อเป็นการทดสอบความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา นอกจากนี้พระองค์ยังทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดสร้างโรงเรียนหลวงขึ้นอีกหลายแห่ง กระจายไปตามวัดต่างๆ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โรงเรียนหลวงแห่งแรกที่สร้างขึ้นในวัด คือ โรงเรียนวัดมหรณพาราม โรงเรียนหลวงที่ตั้งขึ้นมานี้เพื่อให้บุตรหลานของประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้กัน การศึกษาขยายตัวเจริญขึ้นตามลำดับด้วยความสนใจของประชาชนที่ต้องการมีความรู้มากขึ้น จึงโปรดเกล้าฯ ให้โอนโรงเรียนเหล่านี้ให้อยู่ภายใต้การควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการ มีการพิมพ์ตำราพระราชทาน เพื่อเป็นตำราในการเรียนการสอนด้วย

พระราชกรณียกิจด้านการเสด็จประพาส

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงขึ้นขอการเสด็จประพาสเป็นยิ่งนัก พระองค์เสด็จประพาสทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ บางครั้งทรงปลอมพระองค์เป็นสามัญชนบ้าง ปลอมเป็นขุนนางบ้าง เพื่อเสด็จพระราชดำเนินดูแลทุกข์สุขของประชาชนในหัวเมืองต่างๆ มากมาย การเสด็จประพาสบ่อยครั้งทำให้ทอดพระเนตรเห็นสิ่งต่างๆ ทั้งที่ดีและเสด็จประพาสหัวเมืองไม่ดี สิ่งเหล่านี้พระองค์ได้นำไปพัฒนาบ้านเมืองให้มีความเจริญก้าวหน้าขึ้น

ในขณะนั้นประเทศแถบอินโดจีนได้ถูกรุกรานจากประเทศมหาอำนาจทางตะวันตก เนื่องจากประเทศในแถบอินโดจีนเป็นประเทศที่ด้อยพัฒนา ทำให้ตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศมหาอำนาจได้โดยง่าย รวมถึงประเทศไทยก็ต้องเผชิญกับสถานะนี้เช่นกัน ด้วยสายพระเนตรที่ยาวไกล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระราชประสงค์ที่จะเสด็จประพาสยุโรป เพื่อเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศมหาอำนาจเหล่านั้น อีกทั้งต้องการศึกษาวิทยาการต่างๆ เพื่อนำมาปรับปรุงประเทศ และจากการเสด็จประพาสยุโรปของพระองค์ในครั้งนี้ก็นำความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาการมาสู่บ้านเมืองของเราอย่างมาก

การเสด็จประพาสยุโรปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ.๒๔๔๐ ได้ส่งผลดีในการเจริญสัมพันธไมตรีกับมหาอำนาจตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการต้อนรับอย่างสมพระเกียรติของพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ ๒ แห่งรัสเซีย ซึ่งการเสด็จฯ เยือนรัสเซียครั้งนั้นนับว่าเป็นจุดสำคัญที่สุดของการเสด็จประพาสยุโรปทั้งหมด พระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ ๒ ทรงต้อนรับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ อย่างสนิทสนมและสมพระเกียรติ มีบันทึกไว้ว่า “สมเด็จพระเจ้าเอมเปอรอกรุสเซียประทับสนทนาปราศรัยด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยเจ้านายฝ่ายสยามและฝ่ายรัสเซีย เป็นอย่างฉันทพระญาติพระวงศ์อันเดียวกันอันสนิท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเปลื้องเครื่องราชอิสริยาภรณ์มหาจักรีบรมราชวงศ์ประดับเพชรซึ่งทรงสวมใส่อยู่นั้น ถวายสมเด็จพระเจ้าเอมเปอรอกรุสเซีย”

และถึงตอนที่เสด็จฯ ออกจากรัสเซียนั้น มีบันทึกไว้ว่า “ต่างพระองค์ทรงพระอาลัยที่จะจากกันไปนั้น และทรงทอดพระเนตรและจุมพิตถวายค่านับแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินขึ้นสู่รถไฟพระที่นั่ง”

ข่าวการรับเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่รัสเซียในครั้งนั้นทำให้ราชสำนักต่าง ๆ ในยุโรปตระหนักถึงความสำคัญของประเทศไทย ทำให้เกิดความเกรงใจไม่น้อย กล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับมหาอำนาจตะวันตกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้สะท้อนให้เห็นนโยบายของไทยที่ยอมโอนอ่อนผ่อนตามและยอมเสียดินแดนส่วนน้อย เพื่อรักษาดินแดนส่วนใหญ่ไว้ ทั้งนี้เพราะไทยเป็นประเทศเล็กที่มีกำลังน้อย ท่ามกลางประเทศเพื่อนบ้านที่ถูกยึดครองไปจนหมด ไทยจึงไม่อาจต่อรองด้วยกำลังกับชาติมหาอำนาจ แต่ต้องพยายามแก้ปัญหาโดยใช้ “กลยุทธ์ทางการทูต” ในการรักษาเอกราชของชาติไว้ เห็นได้ชัดจากความสัมพันธ์ที่เกิดจากมิตรไมตรีขององค์ประมุขของไทยและ รัสเซีย ได้ช่วยให้ไทยสามารถดำเนินนโยบายถ่วงดุลอำนาจกับอังกฤษและฝรั่งเศส เพื่อรักษาอธิปไตยของไทยไว้ตามแนวสันติวิธี

พระราชกรณียกิจด้านศิลปวัฒนธรรม

ในด้านวรรณกรรม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นกวีเอกที่ยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่งในแผ่นดินสยาม พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมไว้มากมาย พระราชนิพนธ์ของพระองค์ที่ได้รับความนิยม และใช้เป็นส่วนหนึ่งของแบบเรียน คือ

๑. **ลิลิตนิทราชาคริต** ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๒๑ โดยแต่งด้วยโคลงสี่สุภาพ อาศัยเค้าโครงเรื่องจากนิทานอาหรับโบราณ งานพระราชนิพนธ์ชิ้นนี้ได้พระราชทานแก่พระบรมวงศานุวงศ์ในโอกาสวันขึ้นปีใหม่

๒. **พระราชพิธีสิบสองเดือน** ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อปีพ.ศ. ๒๔๓๑ ลงพิมพ์เป็นตอนๆ ในหนังสือวชิรญาณ ใช้สำนวนร้อยแก้ว เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระราชพิธีต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละเดือน

๓. **บทละครเรื่องเงาะป่า** ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๔๘ ในขณะที่ทรงพระประชวร พระราชนิพนธ์เรื่องนี้เป็นบทละครซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายมาจนทุกวันนี้

๔. **ไกลบ้าน** ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๙ เป็นพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ถึงสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านิภานภดล เมื่อครั้งที่เสด็จประพาสยุโรปในครั้งที่ ๒ พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เป็นร้อยแก้ว โดยเรื่องราวส่วนใหญ่เป็นบันทึกเรื่องราวต่างๆ ที่ได้มีโอกาสทอดพระเนตรในระหว่าง ๙ เดือนที่เสด็จประพาสยุโรป

๕. **พระราชวิจารณ์** ทรงพระราชนิพนธ์เป็นร้อยแก้ว ลักษณะคล้ายๆ กับจดหมายเหตุ โดยมีพระราชประสงค์ เพื่อพระราชทานเป็นความรู้แก่นักวิชาการที่ต้องการค้นคว้า เกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ของพระองค์ในเรื่องราวต่างๆ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระประชวร เนื่องด้วยทรงพระชราภาพและทรงตรากตรำพระราชภารกิจมากมาย เสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ รวมพระชนมายุ ๕๘ พรรษา นับว่าเป็นความสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ ด้วยพระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ที่เพียบพร้อมไปด้วยพระคุณธรรมและพระปรีชาสามารถในด้านต่างๆ มากมาย

รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นเป็นช่วงเวลาที่แนวความคิดทางการเมือง การทหาร และวัฒนธรรมตะวันตกหลั่งไหลเข้ามาอย่างไม่ขาดสาย จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างเกิดขึ้นสร้างความเจริญให้แก่ประเทศไทยของเราอย่างมากมายนานาชาติ ไม่ว่าจะเป็นการเลิกทาส การสื่อสาร การปกครอง การสาธารณสุข การขนส่ง การศึกษา ฯลฯ

พระองค์ทรงยอมรับความศิวิไลซ์ของประเทศตะวันตกและทรงใช้วิจรรย์ญาณในการประยุกต์ผสมผสานเข้ากับสังคมไทยอย่างลงตัว โดยทรงยึดถือประโยชน์ของประชาชนเป็นหลักและด้วยพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปวงชนชาวไทยจึงพร้อมใจกันถวายพระราชสมัญญาว่า **พระปิยมหาราช** อันหมายถึงพระมหากษัตริย์อันเป็นที่รักนั่นเอง

เกร็ดความรู้

พระนางเรือล่ม

สมเด็จพระนางเจ้าสุชนันทาทิมาภุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี หรือ พระนางเรือล่ม ทรงเป็นพระมเหสีเทวีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเจ้าจอมมารดาเปี่ยม ประสูติเมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๐๓ พระอิสริยยศเมื่อแรกประสูตินั้นคือ พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าสุชนันทาทิมาภุมารีรัตน์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระปิยมมาดี ศรีพัชรินทรมาตา (เจ้าจอมมารดาเปี่ยม) สมเด็จพระนางเจ้าสุชนันทาทิมาภุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี เสด็จทิวงคตเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๓ เนื่องจากอุบัติเหตุเรือล่ม ที่ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในระหว่างทางเสด็จ

วัดประจำรัชกาลที่ ๕
 วัดเบญจมบพิตร
 WAT BENCHAMABOPIT

ประวัติความเป็นมา

วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร มีเนื้อที่ทั้งสิ้น ๑๐,๕๖๖ ตารางวา ๑๔ ตารางศอก ตั้งอยู่แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ระหว่างถนนสายใหญ่ คือ ถนนพระรามที่ ๕ ถนนศรีอยุธยา ถนนราชดำเนินนอก และถนนพิษณุโลก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาขึ้นด้วยศิลปะสถาปัตยกรรมไทยโบราณ และวางแบบแปลนแผนผังแยกสัดส่วนเป็นเขตพุทธาวาส สังฆาวาส และที่ธรณีสงฆ์สำหรับผู้ปฏิบัติภาวนาสามเณรอยู่อาศัย ในเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส มีสนามหญ้าและปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่น กุฏิที่อยู่ของภิกษุสามเณร เป็นระเบียบ ปลอดภัย ซึ่งถือว่าเป็นวัดที่มีการวางแปลนแผนผังที่ดีที่สุดในวัดหนึ่ง

วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เดิมเป็นวัดโบราณ มีชื่อว่า "วัดแหลม" หรือ "วัดไทรทอง" ไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างในสมัยใด จนถึงปี พ.ศ.๒๓๖๙ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ จึงปรากฏชื่อขึ้นในประวัติศาสตร์ เมื่อเจ้าอนุวงศ์ผู้ครองนครเวียงจันทน์ ประเทศราชของไทย ได้ก่อการกบฏยกทัพมาตีไทย

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯให้ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระพิพิธโภคภูเบนทร์ (พระองค์เจ้าพนมวัน พระเจ้าลูกยาเธอ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กับเจ้าจอมศิลา ต้นราชสกุล พนมวัน) เป็นผู้บัญชาการกองทัพในส่วนการรักษาพระนคร โดยทรงตั้งกองบัญชาการอยู่ในบริเวณ "วัดแหลม" หรือ "วัดไทรทอง" นี้

เมื่อเสร็จสิ้นการปราบกบฏแล้ว พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระพิพิธโภคภูเบนทร์ พร้อมด้วย พระเชษฐภคินี พระชนิษฐภคินี และพระกนิษฐภคินี ร่วมเจ้าจอมมารดาอีก ๔ พระองค์ ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้น ประมาณปี พ.ศ.๒๓๗๐-๒๓๗๑ แล้วทรงสร้างพระเจดีย์ ๕ องค์ รายด้านหน้าวัดเป็นอนุสรณ์

ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๔ ปรากฏในพระราชพงศาวดารว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานนามวัดใหม่ว่า "วัดเบญจบพิตร" ซึ่งมีความหมายว่าเป็นวัดของเจ้านาย ๕ พระองค์ หรือวัดที่เจ้านาย ๕ พระองค์ทรงปฏิสังขรณ์ขึ้น

เริ่มสถาปนา

ในปีพุทธศักราช ๒๔๔๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ มีพระราชประสงค์จะทรงสร้างพระราชอุทยาน เป็นที่ประทับแรมสำราญพระราชอิริยาบถในวันสุดสัปดาห์ จึงโปรดเกล้าฯให้จัดซื้อที่ดินบริเวณด้านทิศเหนือของพระบรมมหาราชวัง ระหว่างคลองสามเสนกับคลองผดุงกรุงเกษม ซึ่งเป็นที่สวนและทุ่งนา ตามราคาจากราชฎาร ด้วยพระราชทรัพย์สำหรับใช้จ่ายการในพระองค์ พระราชทานนามว่า "สวนดุสิต"

โปรดเกล้าฯให้เริ่มลงมือตัดไม้ ปรับพื้นที่เพื่อสร้างสวนดุสิต เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๑ และได้ทำการสืบมาจนกระทั่งถึงวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ.๒๔๔๒ จึงได้เสด็จเถลิงถวัลย์เป็นครั้งแรก การสร้างสวนดุสิต ได้ใช้พื้นที่ของวัดดุสิต หรือวัดดุสิตาราม ที่อยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม มีภิกษุอยู่เพียง ๑ รูป เป็นที่สร้างพลับพลา และที่วัดร้างอีกวัดหนึ่งตัดเป็นถนนภายในสวนดุสิตด้วย ประกอบกับมี "วัดเบญจบพิตร" ที่ชำรุดทรุดโทรมอยู่ใกล้เขตพระราชฐานด้านทิศใต้ด้วย จึงมีพระราชดำริที่จะทรงทำ "ผาติกรรม" สถาปนาวัดขึ้นใหม่ โดยมีพระราชประสงค์สำคัญคือ

๑. เพื่อแสดงว่าพระองค์ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก เมื่อทรงใช้ที่วัดสร้างพระราชอุทยานก็ทรงทำ "ผาติกรรม" สร้างวัดขึ้นทดแทนตามประเพณี โดยสร้างเพียงวัดเดียว แต่ทำให้เป็นพิเศษ วิจิตรงดงาม สมควรที่จะเป็นวัดอยู่ใกล้เขตพระราชฐาน

๒. เป็นที่แสดงแบบอย่างทางการช่างของสยามประเทศ โดยโปรดเกล้าฯให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ออกแบบก่อสร้างพระอุโบสถพร้อมพระระเบียงอย่างวิจิตรงดงามด้วยแบบอย่างศิลปะและสถาปัตยกรรมไทยโบราณ

๓. เป็นพิพิธภัณฑที่รวบรวมพระพุทธรูปโบราณสมัยและปางต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นทั้งในและต่างประเทศ แสดงให้ประชาชนเห็นเป็นแบบอย่าง ภายในพระระเบียง ชุ่มมุขหลังพระอุโบสถ และชุ่มมุขด้านนอกพระระเบียง

๔. เป็นที่เล่าเรียนพระปริยัติธรรมและวิชาชั้นสูงซึ่งทรงเรียกว่า "คอลเลจ" (College) เป็นการถือกุลแก่คณะสงฆ์มหานิกาย

๕. เป็นพระบรมราชานุญาตแห่งพระองค์ โดยเมื่อสถาปนาขึ้นแล้วพระราชทานนามใหม่ว่า "วัดเบญจมบพิตร" ซึ่งหมายถึงวัดของพระเจ้าแผ่นดินรัชกาลที่ ๕ กับได้ทรงแสดงพระราชประสงค์ไว้ว่า เมื่อพระองค์สวรรคตและถวายพระเพลิงพระบรมศพแล้ว ให้นำพระสรีรางคารไปบรรจุไว้ใต้รัตนบัลลังก์พระพุทธรูปชินราช ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดพระราชพิธีบรรจุพระสรีรางคารตามพระราชประสงค์

เมื่อเริ่มการสถาปนา โปรดเกล้าฯ ให้รื้อถอนสิ่งก่อสร้างในวัดเดิมทั้งหมด ปรับพื้นที่ก่อสร้างสังฆเสนาสนสำหรับพระสงฆ์สามเณรอยู่อาศัยได้ ๓๓ รูป เท่ากับปีที่ทรงครองราชสมบัติ โดยทรงมอบหมายให้ เจ้าพระยาวรวงษ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว.เย็น อิศรเสนา เมื่อครั้งเป็น เจ้าหมื่นเสมอใจราช) เป็นผู้รับผิดชอบ กับโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระอุโบสถชั่วคราว เป็นอาคารไม้หลังคามุงจาก เพื่อทำสังฆกรรมไปพลางก่อน

วันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๒ ซึ่งเป็นวันเสด็จเฉลิมพลลาประทับแรมที่สวนดุสิตครั้งแรก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดเบญจมบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกาศพระบรมราชูปถัมภ์ถวายที่วิสุคามสีมา แก่สมเด็จพระวันรัต (แดง สีลวฑฺฒโน) วัดสุทัศนเทพวราราม ซึ่งเป็นประธานสงฆ์ สมเด็จพระวันรัต อ่านประกาศพระบรมราชูปถัมภ์ในที่ประชุมสงฆ์ ซึ่งปรากฏข้อความในประกาศพระบรมราชูปถัมภ์ตอนหนึ่งว่า

"...ทรงพระราชทานนามวัด วัดเบญจมบพิตร แสดงลำดับรัชกาลในมหาจักรีบรมราชวงศ์..."

จึงถือได้ว่า วันที่ ๑ มีนาคม ๒๔๔๒ เป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกาศสถาปนาวัดเบญจมบพิตรขึ้น แล้วได้ดำเนินการก่อสร้างเป็นลำดับมา

ถึงปี พ.ศ. ๒๔๔๓ เมื่อการก่อสร้างสังฆเสนาสนแล้วเสร็จตามพระราชประสงค์ในขั้นแรก จึงโปรดให้แห่งพระสงฆ์สามเณร ๓๓ รูป ซึ่งโปรดให้คัดเลือกได้แล้ว และให้รวมฝึกรวมอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ไปอยู่วัดเบญจมบพิตร เมื่อวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๔๔๓ และในคราวนี้เองได้พระราชทานที่วัดเพิ่มเติม และสร้อยนามต่อท้ายชื่อวัดว่า "ดุสิตวนาราม" เรียกรวมกันว่า "วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม"

ในส่วนพระอุโบสถถาวร และพระระเบียง โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ (พระองค์เจ้าจิตรเจริญ ต้นราชสกุล จิตรพงศ์) เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ เป็นสถาปนิกเขียนแบบแปลนแผนผัง และเริ่มการก่อสร้างต่อไปพร้อม ๆ กับการก่อสร้างเสนาสนะอื่น ๆ

พระยาราชสงคราม (กร หงสกุล บุตรพระยาราชสงคราม ทัด) ช่างก่อสร้างฝีมือดีที่สุดในขณะนั้น ได้ดำเนินการก่อสร้างมาตามลำดับ จนถึงวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ พระบาทสมเด็จพระ

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จสวรรคต การก่อสร้างสังฆเสนาสน์อื่น ๆ ยังไม่แล้วเสร็จครบถ้วนตามแผนผัง ที่ทรงวางไว้ การประดับตกแต่งพระอุโบสถบางส่วนและสังฆเสนาสน์บางแห่ง ยังไม่แล้วเสร็จสมบูรณ์ตามพระราชประสงค์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ จึงทรงดำเนินการต่อมา โดยโปรดเกล้าฯ ให้ยกข้อฟ้าใบระกาทางหงส์ขึ้น และเมื่อหินอ่อนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สั่งซื้อจากประเทศอิตาลีเข้ามาถึงแล้ว ก็โปรดเกล้าฯ ให้ประดับในส่วนที่ยังค้างอยู่จนเรียบร้อย ก็ให้ช่างกรมศิลปากรเขียนผนังภายในพระอุโบสถด้วยสีน้ำมัน เป็นลายไทยเทพนมพุ่มข้าวบิณฑ์สีเหลืองบนพื้นขาว ดังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน พระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรและพระระเบียงที่ประดับตกแต่งแล้ว จึงวิจิตรงดงามสมบูรณ์แบบด้วยศิลปะและสถาปัตยกรรมไทยโบราณอย่างฉู้อัจฉริยะยิ่ง ส่วนพระอุโบสถไม้ชั่วคราวหลังเดิม โปรดเกล้าฯ ให้รื้อไปสร้างเป็นพระอุโบสถวัดวิเวกวาสุพัถ บางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ลักษณะทั่วไปของพระอุโบสถ เป็นแบบจตุรมุข มุขด้านตะวันออกขยายยาว ด้านเหนือและใต้มีมุขกระสันต่อกับพระระเบียง หลังคา ๔ ชั้น ด้านมุขกระสันทิศเหนือและทิศใต้ ๕ ชั้น มีพระระเบียงโอบรอบด้านหลัง ด้านหน้าพระอุโบสถ มีกำแพงแก้ว บนมุมกำแพงแก้วซ้าย-ขวา มีเสาคอนกรีตหัวเสาเป็นศิลปะสลักรูปดอกบัวตูม คือเครื่องหมาย "สิมา" สำหรับด้านหน้า ส่วนสิมาด้านหลังพระอุโบสถ สลักรูปเสมาธรรมจักรที่แผ่นหินแกรนิตปูพื้น ภายในกำแพงแก้ว ปูหินแกรนิตสีชมพูอ่อนและสีเทา

มุขตะวันออกมีเสากลมหินอ่อน ๔ ต้น ข้างบันไดหินอ่อนมีสิงห์สลักหินอ่อน ๒ ตัว ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ ขุนสกลประดิษฐ์ ข่างในกรมช่างสิบหมู่ เป็นผู้ปั้นแบบ ตามภาพที่สมเด็จพระเจ้านำกรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงเขียน

ผนังรอบพระอุโบสถด้านนอกประดับด้วยแผ่นหินอ่อน ๔ เหลี่ยมสีขาวบริสุทธิ์ หนา ๓ เซนติเมตร

มุขตะวันตกด้านนอก มีเสาและสิงห์เช่นเดียวกับด้านหน้า และที่ซุ้มจรนำ ประดิษฐานพระพุทธรูปโบราณ เป็นพระยืนทรงเครื่องสมัยลพบุรี ปางห้ามญาติ ถวายพระนามว่า "พระธรรมจักร" เพราะที่ฝ่าพระหัตถ์สลักเป็นรูปพระธรรมจักร กับโปรดเกล้าฯ ให้บรรจุพระอังคารสมเด็จพระเจ้ามหาธิกาเธอ กรมพระยาสุวารีรัตนราชประยูร (พระเจ้าราชวงศ์เธอ พระองค์เจ้าละม่อม ซึ่งทรงอภิบาลเลี้ยงดูพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่พระเยาว์มา ประหนึ่งสมเด็จพระราชชนนี) ได้ฐานพระด้วย ข้อฟ้า ใบระกา ทางหงส์ ลายอง ลงรักปิดทองทึบ อ่อนช้อยรับกันทุกชั้นมีคันทวยรับเชิงชายเป็นระยะ ๆ

หลังคาพระอุโบสถมุงกระเบื้องเคลือบสีเหลือง เรียกว่ากระเบื้องกาบู่ ซึ่งมีลักษณะเป็นกาบโค้งครอบแผ่นรอง เชิงชายเป็นแผ่นเทพนม ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้นำกระเบื้องวัดกัลยาณมิตร ส่งไปเป็นตัวอย่างทำสีจากเมืองจีนหน้าบันพระอุโบสถโปรดเกล้าฯ ให้ผู้กลายประกอบพระราชลัญจกรต่าง ๆ คือ

๑. หน้าบันมุขตะวันออก จำหลักไม้ ผู้กลายประกอบตราเป็นพระนารายณ์ทรงครุฑ ซึ่งถอดจากพระราชลัญจกร "พระครุฑพาว์" ในลายมีหมู่เทวดาอัญเชิญเครื่องสูงประกอบซ้ายขวาด้วย

๒. มุขตะวันตก จำหลักไม้ ผูกลายประกอบตราเป็นอุณาโลมในบุษบก ซึ่งถอดจากพระราชลัญจกร "มหาอุณาโลม" หรือ "มหาโองการ"

๓. มุขเหนือ ปั้นปูน ผูกลายประกอบตราเป็นข้างสามเศียร บนหลังมีบุษบก ซึ่งถอดจากพระราชลัญจกร "ไอยราพต"

๔. มุขใต้ ปั้นปูน ผูกลายประกอบตราเป็นรูปจักรรถ ซึ่งถอดมาจากพระราชลัญจกร "จักรรถ" แต่เพราะพระราชลัญจกรจักรรถเหมือนกับ "พระธรรมจักร" จึงเรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า "พระธรรมจักร"

ในการผูกลายประกอบพระราชลัญจกร นอกจากสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์แล้ว ส่วนหนึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนเรศวรมุนี (พระองค์เจ้าเฉลิมลักษณวงศ์ ในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว) ช่วยเขียนแบบ ในกำกับของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ด้วย

บานประตูด้านนอกติดแผ่นโลหะนูน ภาพเทวดารักษาประตู (ทวารบาล) ด้านในเขียนลายรดน้ำภาพเหมือนกับด้านนอก บานหน้าต่างด้านนอกติดแผ่นโลหะนูนภาพมาร (ยักษ์) แยก ด้านในเขียนลายรดน้ำภาพเหมือนด้านนอก

ภายในพระอุโบสถ มุขตะวันตก ประดิษฐานพระพุทธรูปพระพุทธรูปชินราช ด้านหน้าพระพุทธรูปชินราชเป็นรั้วหินอ่อนกลมสี่เหลี่ยมยก พระแท่นรัตนบัลลังก์พระพุทธรูปชินราช ผนังเสมอกรอบหน้าต่าง และพื้นพระอุโบสถ ประดับหินอ่อนหลากสี ณ พระแท่นรัตนบัลลังก์นั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้บรรจุพระศรีราคารพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ผู้ทรงสถาปนาวัด ผนังเหนือกรอบหน้าต่างขึ้นไปซึ่งเป็นส่วนถื่นปูน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ช่างกรมศิลปากรเขียนลายไทยเทพนมทรงพุ่มข้าวบิณฑ์สีเหลืองบนพื้นขาวอมเหลืองอ่อน ตลอดถึงเพดาน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ ผนังหน้าต่างต่าง ๑๐ ช่อง เป็นช่องกระจกรับแสงเขียนสีลายไทยเทพนม โดยช่างกรมศิลปากร ออกแบบสั่งทำจากเมืองฟลอเรนซ์ (Florence) ประเทศอิตาลี ในปี พ.ศ. ๒๔๕๗ พระวรวงค์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ทรงรับเป็นเจ้าภาพ

ด้านบน ชื่อในและชื่อนอก ๓ ชั้น ลงรักปิดทองลายรดน้ำ เพดานในล่องชาด ประดับดาวกระจาย ๒๓๒ ดวง ดาวใหญ่ ๑๑ ดวง มีโคมไฟระย้าแก้วขาวอย่างดี ตราเลข ๕ ซึ่งเป็นตราวัดเบญจมบพิตร ๖ โคม พร้อมสายbronze ซึ่งสั่งทำจากประเทศเยอรมนี ช่องคูหาทั้ง ๘ เขียนภาพสลู๊ปเจดีย์ที่สำคัญทุกภาค จัดเป็น "จอมเจดีย์" ในประเทศไทย โดยว่าจ้างให้กรมศิลปากรออกแบบและเขียน แล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๔๘๙ คือ พระมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี, พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม, พระมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช, พระเจดีย์ชัยมงคล จังหวัดนครศรีอยุธยา, พระมหาธาตุจังหวัดสุโขทัย, พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม, พระมหาธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน และ พระศรีรัตนธาตุ จังหวัดสุโขทัย

เฉพาะช่อง "พระมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช" พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงรับเป็นเจ้าภาพ ช่อง "พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม" พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทรงรับเป็นเจ้าภาพ นอกจากนี้มีพระบรมวงศานุวงศ์ และผู้มีจิตศรัทธารับเป็นเจ้าภาพ

สำหรับหินอ่อนที่ประดับตกแต่งพระอุโบสถ พระระเบียง ตลอดจนสถานที่อื่น ๆ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงวัดขนาดทำแบบส่งไปเป็นตัวอย่าง เรียกประกวดราคาโดยตรงจากบริษัทขายหินอ่อน ประเทศอิตาลี

ในการออกแบบประดับหินอ่อน มีวิศวกรและสถาปนิกชาวอิตาลี จากกรมโยธาธิการ ร่วมดำเนินการด้วยคือ วิศวกร อัลเลกรี (Carlo Allegri) ประสานงานสั่งซื้อหินอ่อน, สถาปนิก ตะมาโย (Mario Tamagno) เป็นผู้ช่วยเขียนแบบบางส่วน หินอ่อนทั้งหมดได้มีการสั่งซื้อและเรียกประกวดราคาไปหลายแห่ง ส่วนหนึ่งเป็นหินอ่อนจากहांโนวี ยัวเสปเป้ (Novi Guiseppe) เมืองเยนัว กับหินอ่อนจากเมืองคาร์รารา (Carrara) ประเทศอิตาลี ที่ถือว่าเป็นเมืองที่มีหินอ่อนมากและดีที่สุด มีเอกสารหลักฐานการสั่งซื้อมากมายเป็นหลักฐาน มิใช่เป็นหินอ่อนที่เหลือจากสร้างพระที่นั่งอนันตสมาคมตามที่นักเขียนหลาย ๆ คนเข้าใจและเขียนเผยแพร่อยู่ในหนังสือต่าง ๆ แต่อย่างใด ในช่วงแรก มีมิสเตอร์ มูโซ่ (Mr. L. Mossò) ซึ่งเป็นช่างจากบริษัทขายหินอ่อน เป็นนายช่างประดับหินอ่อน มีช่างคนไทยเป็นลูกมือ

บรรณานุกรม

_____. **ธรรมจักร**. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.dhammadjak.net/forums/viewtopic.php?f=24&t=19364>

_____. **จริยธรรม**. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.jariyatam.com/th/history1-9-/333-2009-07-23-02-53-51>